

Kuka on Mr. Putin – alitajunnasta apua

BASEES:n (The British Association for Slavonic and East European Studies) vuosikonferenssi inspiroi tänäkin vuonna lähes kolmeasataa eri puolilta maailmaa tullutta Venäjän ja Itä-Euroopan tutkijaa. Edellisten vuosien tapaan keväinen Cambridge oli houkutellut konferenssimatkalle myös useita suomalaisia tutkijoita. Muun muassa historiantutkijat Sari Autio-Sarasma (Tampereen yliopisto) ja Markku Kangaspuro (Helsingin yliopisto) löytyivät Neuvostoliiton talouden ja yhteiskunnan modernisäätiötä pohtivasta paneelista *The Modern & the Traditional in 20th-Century Russia*. Venäläisen kulttuurin tutkija professori Pekka Pesonen esitelmöi paneelissa *Temporality: History & its Perception in Russian Culture* ja tutkija Hanna Ruutu (Helsingin yliopisto) esitelmöi Marina Tsvetaevan runoutta käsittelevässä paneelissa. Ulkomaisten osallistujien määrä oli tällä kertaa ehkä hieman pienempi kuin edellisinä vuosina. Erityisesti tämä näkyi entisen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan alueella asuvien kohdalla. Ilmeisesti kysymys on niukentuneista ulkoisista rahoitusmahdollisuuksista ja siitä, että osa heistä on kiinnittynyt läntisiin yliopistoihin tutkijoiksi ja jatko-opiskelijoiksi.

Nuorista suomalaisista tutkijoista koostuva paneeli *Economic Integration and Disintegration in Post-Soviet Economic Space* oli yksi tämänvuotisen konferenssin ainoista taloudelliseen integraatioon ja yleensä talouteen keskittyneistä paneeleista ja siinä mielessä virkistävä poikkeus. Konferenssin ohjelman silmiinpistävä piirre oli nimittäin humanististen aineiden ylivoimainen edustus verrattuna yhteiskuntatieteisiin, lukuun ottamatta kansainvälistä politiikkaa.

Economic Integration and Disintegration in Post-Soviet Space –paneeli yhdisti kolme eri tieteenalan piiriin kuuluvaa esitelmää. Helsingin kauppakorkeakoulun Venäjän ja Baltian keskuksessa tutkijana työskentelevä Antti Helanterä käsiteli Venäjän ja Ukrainan taloudellisen ja alueellisen integraation – tai paremmin disintegraation – eli hajautumisen perusteita. Helanterä pohti syitä sille miksi tuotannon rationalisoituminen on johtanut alueellisen talouskehityksen hajautumiseen pikemmin kuin alueellisten markkinoiden integroitumiseen entisen Neuvostoliiton alueella. Hän peräsi huomion kiinnittämistä sellaisiin yritystason tekijöihin kuten kilpailukyky ja arvonnäköprosessin muodostuminen. Helanterä ei toki kiistänyt institutionaalisiin tekijöihin painottuvien tutkimusten merkitystä sinänsä, mutta kehotti jatkotutkimusten kohdistamista yritystason kilpailukykyä ja hyödykkeiden vientiä edesauttavien tai estävien tekijöiden institutionaaliseen tutkimiseen eikä niinkään vallitsevaan yleishallinnolliseen ”keskusta vs. alueet” -tutkimukseen.

Ulkopoliittisessa instituutissa vierailevana tutkijana työskentelevä Katri Pynnöniemi pohdi Venäjän ja Euroopan unionin välisen strategisen kumppanuuden ongelmia ja mahdollisuuksia. Pynnöniemen tutkimuksen empiirinen osuus seurasi Venäjän ja Euroopan unionin välisten ”pan-eurooppalaisten liikenneväylien” kehittämistä Venäjän näkökulmasta. Tarkastelun painopiste oli kansainvälisten liikennekäytävien taloudellisen ja poliittisen merkityksen määrittelyssä. Määrittely luonnollisesti riippuu siitä tarkastellaanko asetelmaa Venäjän vai Euroopan unionin näkökulmasta ja intresseistä käsin.

Pynnöniemen valinta oli arvioida liikennekäytäviä ensin yleisesti ja luonnehtia niiden tietä osaksi nykyistä Venäjän ja Euroopan unionin välistä kumppanuuksialistaa. Tämän jälkeen hän listasi joitakin Venäjän poliittisia reaktioita Euroopan unionin liikenneväyläpolitiikkaan kiinnittäen huomiota myös venäläisille geopolitiisesti tärkeän Aasian rooliin.

Paneelin kolmas suomalainen alustaja, Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkija Maarit Lindström analysoi suomalaisten yritysten liiketoimintaa Itämeren alueella alueellisten kilpailuetujen hankkimisen näkökulmasta. Maantieteellisesti työ tarkasteli Itämerta ympäröiviä markkinoita, toisin sanoen tutkimus koski Itämeren alueen EU-maita ja EU-hakijamaita sekä Venäjän Itämerta rajaavia alueita. Lindström pohdi uusiin empiirisiin tutkimustuloksiin perustuvassa paperissaan sitä, missä määrin suuret, useilla eri markkinoilla toimivat suomalaisyritykset näkevät Itämeren alueen kilpailuetujen hankkimisen näkökulmasta. Hän analysoi sitä, onko Itämeren alueesta tulossa yhtenäinen vai hajautunut markkina-alue. Tutkimustulokset tukivat väittämää, jonka mukaan Itämeren alue ei ole yhtenäinen markkina-alue ja että kotimarkkinat ovat edelleen suomalaisille yrityksille merkittävin yritys-kohtaisten, erityisesti teknologisten, kilpailuetujen alueellinen perusta.

Vaikka paneelin esitelmät olivat sisällöltään hyvin erilaisia, ne pystyivät kuitenkin yhdistämään mielenkiintoisella tavalla sellaisia keskeisiä teemoja kuten taloudellinen integraatio, alueet ja etäisyydet, yritystoiminta ja kilpailukyky sekä Venäjän talouden erityispiirteet.

Oikeastaan vain yksi paneeli, *Republics & Regions in Russia* keskittyi Venäjän alueiden kehi-

tykseen. Sen esitelmät pitivät John Russell (Bradford), Elena Hore (Essex) ja Oktay Tanriverer (Ankara, Turkki). Russellin esitelmä käsitteli Tšetšeniaa. Siinä analysoitiin Tšetšenian ja muun terrorismin vastaisen taistelun ongelmia verraten yleisellä tasolla. Tanrivererin esitelmä esitteli Tatarstanin asemaa Venäjän federaatioissa. Aiheeseen aikaisemmin perehtyneelle se ei tarjonnut juuri uutta tietoa tai uusia näkemyksiä. Lähinnä olisi odottanut hiukan terävämpää näkemystä esimerkiksi Turkin tai muiden turkkilaisten kansojen vaikutuksesta ja suhteista Tatars-taniin.

Elena Horen esitelmä käsitteli federaation alueiden yhteenliittymien (erityisesti Siperian sopimuksen) ja federaation piirien (federalnyi okrug) asemaa ja merkitystä. Esitelmässä käsiteltiin väliportaan hallintoa yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Keskeisenä antina oli, että alueiden yhteenliittymät olivat federaation alueiden itsensä muodostamia, mutta federaation piirit selvästi ylhäältä keskushallinnosta asetettuja. Kaiken kaikkiaan paneeli kokosi yhteen kolme hyvää esitystä laajasta aiheesta, jota ei kuitenkaan pysty millään kolmen esitelmän voimin käsittelemään kattavasti.

Konferenssiin parhaaseen antiin kuului edesmenneen sotahistoriaan erikoistuneen professori John Ericksonin muistopaneeli. Paneelissa Ericksonin entiset oppilaat, työtoverit ja leski kertoivat omista tutkimuksistaan ja muistelivat samalla Ericksonin osuutta niissä. Myös Ericksonin lapset olivat läsnä. Hyvin lämminhenkinen puolitoistuntinen loi henkilöä tai tutkimusaihetta tuntemattomallekin kuvan pitkästä ja ansiokkaasta urasta tutkijana ja etenkin uusien tutkijoiden opastajana. Yksi Ericksonin monien muistamista lausahduksista oli ollut ”put it all into introduc-

tion, then do what you want”. Paneeli oli ja on hieno tapa muistaa edesmennyttä kollegaa.

Mr. Putin - saalistaja ja palvelija

Cambridgessa esitettiin myös useita Venäjän politiikkaa koskevia tärkeitä kysymyksiä ja saatiin tukku valistuneita vastauksia. Yhdessä mieleenpainuvimmista paneeleista käsiteltiin Putinin valtakautta ja poliittista tulevaisuutta. Moskovan yliopiston tutkija Alena Šestopalovin esitti heti aluksi jo tutuksi tulleen kysymyksen: kuka on Mr. Putin?

Šestopalovin poliittisen psykologian alaan kuuluvan tutkimuksen mukaan presidentti Putin nähdään mieluummin ”saalistajana”, ”palvelijana” ja pahimmillaan ”ahneena keräilijänä” kuin ”hallitsijana”. Tämän lisäksi Putiniin yhdistetään mm. tomun, toimiston sekä positiivisemmassa mielessä sitruunan ja meren tuoksut. Presidenttiin liitetty väriskaa la rajoittuu sen sijaan lähes pelkästään harmaisiin tai värittömiin sävyihin.

Šestopalovin yhtenä johtopäätöksensä siis oli, että Venäjän presidentti muistuttaa vastaajien mielestä enemmän häntänsä heiluttavaa koiraa tai valtaa aiheittävää hamsteria kuin takajaloilleen nousutta harmaakarhua. Selkokielelle käännettynä tämä tarkoittaa sitä, että alitajunnan tasolla äänestäjät pitävät Putinia aktiivisena, mutta eivät dominoivana poliitikkona. Ihmisten pettymys reformien tuloksettomuuteen näkyi mm. vuonna 2002 tehdyissä mittauksissa heikkoutta osoittavien indikaattorien kasvuna. Tästä huolimatta Putin säilyttää edelleen johtoasemansa muihin Venäjän nyky-hetken poliitikkoihin verrattuna, vaikka ei kaikissa tutkimuksen kategorioissa ylläkään aivan kirkkaimpaan kärkeen.

Mutta miksi tutkijat päätyi-

vät analysoimaan tavanomaisten mielipidetiedustelujen rinnalla vastaajien alitajunnassa muodostuneita miellejohdotuksia television tai sanomalehdistön kautta ihmisille välittyneestä politiikan mielikuvasta (imagesta)? Šestopalov vastasi sanomalla, etteivät tavalliset, ihmisten rationaalisia mieliteitoja selvittävät tutkimukset anna mahdollisuutta selittää sosiaalisesti hyväksytyjen arvojärjestelmän sekä toisaalta äänestyskäyttäytymisen välistä ristiriitaa, joka näkyy kaikissa Venäjän 1990-luvun vaaleissa mielipidetiedustelujen ja todellisen äänestyskäyttäytymisen välisenä erona.

Kysymykseen keneen Venäjän poliitikoista ihmiset sitten mielessään yhdistävät johtajan ominaisuuksia Šestopalov vastaa epäroimattä: Aleksandr Lebediin. Hän kuitenkin jatkaa, että Lebedin johtajanominaisuuksiin yhdistyi aina vahvasti myös vaaran tunne.

Loppuarviossaan Šestopalov totesi, että Putiniin yhdistetyt, johtajalle vähemmän mairittelevat ominaisuudet kertovat Venäjän yhteiskunnan tervehymisestä – johtaja saa inhimillisiä piirteitä eikä häntä pidetä entiseen tapaan erehtymättömänä. Tämä on Šestopalovin mukaan erittäin tärkeä muutos ja antaa toivoa Venäjän demokratisoitumisprosessin etenemisestä. Vaikkakin vain ihmisten alitajunnassa näin aluksi.

BASEES osoittautui jälleen kerran oivalliseksi tilaisuudeksi luodata kansainvälisen tutkimuksen uusimpia suuntaviivoja ja tavata miellyttävässä ilmapiirissä muita tutkijoita.

**Antti Helanterä,
Maarit Lindström
ja Katri Pynnöniemi**